

kitap çıkarılmış (Konya 1993), ayrıca bir seminer düzenlenmiştir (*X. Vakıf Haftası Kitabı-Yılmaz Önge Restorasyon Semineri 7-10 Aralık 1992*, Ankara 1993).

BİBLİYOGRAFYA :

Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Ankara 1997, Semavi Eyice'nin önsözü, s. IX-XVIII; Haşım Karpuz, "Prof. Dr. Yılmaz Önge (1935-1992)", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1992*, Ankara 1992, s. 146-148; a.mlf., "Prof. Dr. Yılmaz Önge (1935-1992)", *TK*, sy. 350 (1992), s. 49-53; Güler Bilecen, "Prof. Dr. Yılmaz Önge'nin Biyografisi", *X. Vakıf Haftası Kitabı: 7-10 Aralık 1992*, Ankara 1993, s. 301-304; Sadi Bayram, "Yılmaz Önge Bibliyografyası", a.e., s. 305-310; Semavi Eyice, "Prof. Dr. Yılmaz Önge (1935-1992)", *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı*, Konya 1993, s. 1-12; Tuncer Baykara, "Yılmaz Önge (1935-1992)", *TİD*, sy. 10 (1995), s. 389. HAŞIM KARPUZ

ÖNSÖZ

(bk. DÎBÂCE; MUKADDİME).

ÖPME

Öpme fiili (Ar. takbîl) İslâm kaynaklarında hem âdâb hem fikhî hükümler bağlamında ele alınmış, ardında yatan merhamet, şefkat, hürmet, dostluk, sevgi, cinsellik vb. niyetlere göre farklı değerlendirilmelere tâbi tutulmuştur. Selâmlaşmak, dost ve yakınları duyulan sevgiyi ifade etmek amacıyla -aralarında evlenme engeli bulunmayan erkek ve kadınlar dışındaki kişilerin toplumun örf ve âdetlerindeki şekle uyarak birbirini öpmelerinde sakınca görülmemiş, hatta bazı durumlarda teşvik edilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in çocuklarını ve torunlarını öptüğü, bunu garip karşılayan bir kimseye, "Merhamet etmeyene merhamet edilmez" dediği (Buhârî, "Edeb", 18; Tirmizî, "Menâkıb", 60), yolculuktan gelen Zeyd b. Hârîse'yi kucaklayıp öptüğü (Tirmizî, "İstîzân", 32) bilinmektedir. Resûl-i Ekrem'in, süt kardeşi Osman b. Maz'un'u vefat ettikten sonra göz yaşları içinde öptüğü (*Müsned*, VI, 55; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 7; Tirmizî, "Cenâ'iz", 14), Hz. Ebû Bekir'in Resûlullah'ı vefatından sonra öpüp ağladığı (Buhârî, "Meğâzî", 83; Nesâî, "Cenâ'iz", 11) dikkate alınarak ölünün öpülmesi de câiz görülmüştür.

Âlimlerin çoğunluğuna göre anne ve babanın ya da dindarlığına, ilmine, yaşına hürmeten başka kimselerin elinin öpülmesi câizdir. Hürmet kastıyla Hz. Peygamber'in elinin ve başının öpüldüğü rivayeti (İbn Mâce, "Edeb", 16; Ebû Dâvûd, "Edeb",

144, 147-149; Tirmizî, "İstîzân", 33) bu görüşü desteklemektedir. Ancak Mâlikî mezhebinde el öpme mekruh sayılmış, hatta bazı fakihler bunu "küçük secde" olarak adlandırmıştır. Mâlikî fakihlerinin bir kısmı İmam Mâlik'in konuyla ilgili hadisleri zayıf gördüğünü söylerken diğer bir kısmı onun bu görüşünün eli öpülen kişinin kibirlenmesi, el öpen kişinin dünyevî bir çıkar beklentisi içinde olması gibi gerekçelerle sınırlı olduğunu, anne babanın veya sâlih bir insanın elinin öpülmesine karşı çıkmadığını belirtmiştir. Aslında bu ayırım diğer mezheplere mensup âlimler tarafından da yapılmış, niyetin hükmü belirleyici olduğu, ayrıca bu hususta örf ve âdetlere dikkat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Özellikle yöneticilerin önünde yer öpme secdeye veya putperestlerin ibadetlerine benzediğinden tahrîmen mekruh yahut haram olarak nitelenmiş, bunu yapan da buna rıza gösteren de günahkâr sayılmıştır.

Hac veya umre yapan bir kimsenin tavaf esnasında Hacerülesved'i selâmlayıp öpmesi sünnettir. Bunun Allah'tan başkasına kulluk etmeme sözü verme ve bu ahidini tazeleme anlamı taşıdığı belirtilmiştir. Hz. Ömer Hacerülesved'i öpmüş ve putperestlikten yeni kurtulmuş olan toplumuna bir uyarı niteliğindeki şu sözleri söylemiştir: "Biliyorum ki sen fayda veya zarar vermeyen bir taşsın. Eğer Resûlullah'ın öptüğünü görmeseydim seni öpmezdim" (Buhârî, "Hac", 50; Müslim, "Hac", 248, 251). İzdihâm vb. bir sebeple Hacerülesved'i öpmeye imkân bulamayan kimse eliyle veya elindeki bir nesneyle dokunup elini öper; bunu da yapamazsa uzaktan eliyle selâmlayıp elini öper. Kâbe'nin güney yönünü gösteren köşesi Rûknü'yemânî'ye tavaf esnasında elle dokunup selâmlamak da sünnettir; bazı fakihler elle dokunduktan sonra ellerin öpülmesini mendup görmüştür.

Mushafın öpülmesini Mâlikîler mekruh sayarken fakihlerin çoğunluğu câiz görmüş, bazı âlimler taşıdığı kutsallık yönünden bunu Hacerülesved'in öpülmesine kıyas etmiştir. Konuyla ilgili nas bulunmadığından ekmeğin öpülmesi Hanbelî mezhebinde bid'at sayılmış, bazı Şâfiî âlimlerince nime-te saygı niyetiyle yapıldığı takdirde güzel bir davranış olarak değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiş, Hanefî fakihleri de bu görüşün kendi prensiplerine aykırı olmadığını belirtmiştir.

İbadetlerin gerektirdiği, dünyevî arzular-dan uzaklaşma ve tamamen Allah'a yönelme haline ters düştüğü için cinsellik içeren öpme fiili -ayrıntılarda tartışma bulunmakla birlikte- bazı ibadetlerin bozul-

masına yol açar. Şâfiîler'e göre erkeğin eşini öpmesi abdesti bozar, Mâlikî ve Hanbelîler'e göre ise abdest ancak şehvetle öpme halinde bozulur. Orucun bozulmasına yol açma ihtimali varsa oruçlu kimsenin eşini öpmesinin mekruh olduğunda ittifak edilmiş, hatta Mâlikîler bu durumda öpmenin haram olduğuna hükmetmiştir. Yine itikâfta bulunan kimsenin eşini şehvetle öpmesinin câiz olmadığı hususunda âlimler görüş birliği içindedir; ancak itikâfın bozulup bozulmayacağı tartışmalıdır. Hac ve umre ibadetlerini yerine getiren kimsenin de öpme gibi cinsellik içeren bütün fiillerden uzak durması gerekir. Buna göre ihramlı kimse eşini şehvetle öperse ceza kurbanı kesmelidir, şehvetsiz olması halinde ise ceza gerekmez.

Aile hukukuna ilişkin bazı meselelerde de öpmenin fikhî sonuçları doğurduğu görülmektedir. Kocanın, ric'î talâkla boşadığı eşini evliliğe dönme niyetiyle öpmesi Mâlikîler'e göre, evliliğe dönme niyeti olsun olmasın şehvetle öpmesi Hanefîler'e göre evliliğe dönüş hükmündedir. Kocanın dört ay veya daha fazla bir süre karısıyla cinsel ilişkide bulunmamaya yemin etmesi (İlâ) durumunda ise bu yeminin bozulması için eşini öpmek yeterli değildir. Diğer üç mezhebin aksine Hanefî mezhebine göre şehvetle öpmek hürmet-i musâhere doğuran sebeplerden olup bir erkeğin veya bir kadının karşı cinsten birini şehvetle öpmesi durumunda onun usulü ve fûrûu ile evlenmesi haram olur (bk. SİHRİYET).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 2-3, 17; II, 241, 269; IV, 239; VI, 34, 55, 319; Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (nşr. Kemâl Yüsuf el-Hût), Beyrut 1405/1985, s. 328; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 159-160; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 181-182, 260-261; III, 173, 178; İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Herrâs), I, 192-195; III, 379; VII, 283, 324, 348; Şemseddin İbn Müfîh, *el-Âdâbü's-şer'iyye* (nşr. Şuayb el-Arnaût - Ömer el-Kayyâm), Beyrut 1416/1996, II, 246-256, 272; İbn Hacer, *Fet-hu'l-bârî* (Hatîb), XI, 55; Bedreddin el-Aynî, *el-Bînâye*, Beyrut 1400/1980, IX, 326-327; Buhûti, *Keşşâfû'l-künâ*, I, 137-138; V, 16, 181; Kalyûbî, *Hâşîye 'alâ şerhi Minhâci't-tâlibîn*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fıkr), II, 106; III, 213; IV, 18; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşîye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fıkr), I, 120-121, 544; II, 251, 417; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), II, 498; III, 38, 72; VI, 380, 383, 384; Sâlih el-Ezherî, *Cevâhirü'l-iklîl*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), I, 20, 147, 157, 289, 362, 371; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ağvezi*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), VII, 437; Ali Mahfûz, *el-İbdâ' fi meğârri'l-ibtidâ'*, Kahire 1375/1952, s. 191-192; Mahmûd Şeltût, *el-Fetâvâ*, Beyrut 1403/1983, s. 224-226; Ali el-Ahmedî, *et-Teberrük: Teberrükü's-şahâbe ve'l-tâbi'in bi-âşârî'n-nebî ve's-sâlihîn*, Beyrut 1403/1983, s. 344-405; "Takbîl", *Mv.F*, XIII, 128-129.

 SALIM ÖĞÜT